

ТРАНСГЕНДЕРИ В СУЧАСНОМУ ОЛІМПІЙСЬКОМУ СПОРТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Л.Я.-Г. ШАХЛІНА

д. мед. н., професор кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ
ORCID: 0000-0003-1069-5232

С.М. ФУТОРНИЙ

д. фіз. вих., к. мед. н., професор, завідувач кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ
ORCID: 0000-0003-1623-7929

Н.І. ВЛАДИМИРОВА

д. мед. н., професор кафедри фізичної та реабілітаційної медицини й спортивної медицини Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, м. Київ
ORCID: 0000-0003-0821-3118

О.В. МАСЛОВА

к. фіз. вих., доцент кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ
ORCID: 0000-0001-8907-6172

Д.М. КОТКО

д. мед. н., доцент кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ
ORCID: 0000-0003-1564-9761

Т.В. КОЛОМІЄЦЬ

к. фіз. вих., доцент кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ
ORCID: 0000-0002-7715-7394

Н.Л. ГОНЧАРУК

старший викладач кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ
ORCID: 0000-0002-0408-5246

Контакти:

Маслова Олена Володимирівна
Національний університет фізичного виховання та спорту України, кафедра спортивної медицини
03150, Київ, Фізкультури, 1.
Тел.: +38 (044) 287-65-20
Email: 0205@ukr.net;
sportmedkafedra@gmail.com

ВСТУП

Олімпійські ігри Токіо-2020 стали першими за всю історію їхнього проведення щодо офіційного допуску до участі в змаганнях із важкої атлетики серед жінок трансгендера-жінки – представниці збірної команди Нової Зеландії Лорел Хаббард.

Дотепер не вщухають суперечки фахівців у галузі спорту, спортивної медицини, представників громадськості про можливість допуску трансгендерів-спортсменів до участі в Олімпійських іграх.

З метою обґрунтування можливості допуску трансгендерів-жінок до участі в змаганнях жіночої програми Олімпійських ігор авторами статті проведено аналіз даних сучасної наукової літератури та інформаційних джерел.

АНАЛІЗ ДАНИХ ЛІТЕРАТУРИ

Актуальність питання трансгендерів у практиці сучасного спорту

Велика кількість трансгендерів-претендентів на місце у спорті вищих досягнень може бути обумовлена збільшенням трансгендерного населення в усьому світі. Тому керівництву Міжнародного олімпійського комітету (МОК) для участі спортсменів-трансгендерів в Олімпійських іграх необхідно обґрунтувати і запровадити спортивну політику, щоб уникнути можливих конфліктів [1].

Питання допуску трансгендерів до участі в Міжнародних змаганнях і Олімпійських іграх не є новими для МОК. Так, уже у 2003 р. в рамках Стокгольмського консенсусу МОК було ухвалено рішення дозволити брати участь трансгендерним спортсменкам в Олімпійських іграх за таких умов [2]:

- хірургічна корекція статі;
- юридичне підтвердження статі;
- концентрація тестостерону в плазмі крові не більше ніж 10 нмоль/л.

Для трансгендерів-чоловіків такі вимоги були відсутні. Чому так, розглянемо далі.

Визначення поняття «трансгендер» та його порівняльна характеристика

Поняття «гендер» (англ. – *рід*) розглядалося спочатку фахівцями як граматична категорія «рід» – чоловічий або жіночий [3].

Уперше термін «гендер» у позаграматичному аспекті був представлений у 1968 р. американським психоаналітиком Робертом Столлером у його книзі «Sex and Gender» («Стать і рід») [4]. Автор підкреслює, що варто розрізняти терміни «стать» і «рід» для відокремлення соціальних категорій «мужність» і «жіночність» від біологічних статевих відмінностей. Р. Столлер акцентує на тому, що якщо стать дається людині від народження, то гендер (рід) формується соціально й обумовлений культурою суспільства. Таким чином, гендер – це соціальна стать, що формує поведінкові, психологічні та інші соціально-культурні відмінності чоловіків і жінок в суспільстві [4].

Існує поняття «гендерна ідентичність». Ідентичність (лат. *iden* – «той самий») означає тотожність. Ідентифікувати себе, відповідно, – визначити себе за статтю, громадянством, характером поведінки [5].

Поняття «статева ідентичність» включає внутрішнє психологічне відчуття своєї приналежності до чоловічої або жіночої статі [6].

У процесі ембріонального статевого диференціювання визначають кілька етапів розвитку «статі». Генетична стать обумовлена набором статевих хромосом під час запліднення. Чоловіча стать визначається XY-хромосомами, жіноча – XX-хромосомами. Хромосомна стать формує гонадну стать – утворення яєчка у плода чоловічого роду і яєчника – у жіночого. Статеві залози (гонади) виділяють специфічні для них статеві гормони – андрогени й естрогени. Під впливом статевих гормонів формуються відмінності в будові чоловічих і жіночих геніталій уже з восьмого тижня внутрішньоутробного розвитку [7]. Далі формуються відповідні репродуктивні органи, зовнішні морфологічні особливості чоловічого або жіночого організму – соматична стать.

При народженні немовляті надають цивільну (акушерську) стать на підставі особливостей зовнішніх статевих органів. У процесі подальшого розвитку людини розрізняють поняття психологічної статі, статі самоідентифікації й психосексуальної орієнтації. Сприяття людини соціумом називають соціальною статтю [7] (табл. 1).

Таблиця 1. Визначення поняття «стать» [7]

Вид статі	Чоловік	Жінка
Генетична	XY	XX
Гонадна	Яєчко	Яєчник
Соматична	Морфоструктура тіла. Будова геніталій	
Цивільна	Встановлена при народженні	
Психологічна	Самоідентифікація людини. Її психосексуальна орієнтація	
Соціальна	Сприйняття людини соціумом	

Таким чином, автор підкреслює, що поняття «стать» – це біологічно й соціально обумовлена роль людини в репродукції й соціальній діяльності. Процес нормальної статевої диференціації починається з моменту запліднення, триває протягом усього внутрішньоутробного життя й закінчується в пубертатному періоді. У результаті формується індивід, фенотип якого відповідає генотипу [7].

Основні аспекти порушення статевого диференціювання

У період статевого дозрівання збільшується кількість гормонів, остаточно визначаються розбіжності за статтю. За цей період у хлопчиків рівень тестостерону зростає у 18 разів, у дівчаток рівень естрадіолу – у 8 разів [8]. Біологічно на ранніх етапах ембріонального життя, коли первинна гонада є ще двостатевою, зародок від самого початку запрограмований на розвиток особи жіночої статі. Однак наявність Y-хромосоми зупиняє розвиток ще недиференційованих статевих органів плода (які в іншому разі перетворилися б на яєчники) та спрямовує їхній розвиток згідно з чоловічим типом, трансформуючи їх в яєчка [9].

За відсутності або нестачі в критичний період зародкових андрогенів, які починають виробляти яєчка плода наприкінці третього місяця внутрішньоутробного розвитку, статева диференціація автоматично, незалежно від хромосомної статі, відбувається за жіночим типом [10]. Можливі порушення:

- статевого диференціювання, причинами якого можуть бути недорозвинення (дисгенезія) внутрішньоутробних гонад;
- біосинтезу гормонів наднирників (адреногенітальний синдром);
- чутливості рецепторів до андрогенів;
- продукції хоріонічного гонадотропіна [7].

Розрізняють патології істинного гермафродитизму, для якого характерна наявність двох видів гонад, змішані геніталії, розбіжність соматичної статі, та психічної поведінки [10]. Така патологія трапляється рідко, виявляється під час народження з утрудненням встановлення статі (рис. 1).

Помилковий чоловічий гермафродитизм трапляється частіше. У генетично чоловічих індивідів гонади представлені дисгенетичними яєчками, тому що вони розвиваються за низької андрогенної внутрішньоутробної активності яєчок, геніталії з перевагою жіночих ознак. Така патологія обумовлює відповідну зміну гормонального статусу, соматичних характеристик і психічної поведінки [10]. Люди з такою аномалією характеризуються астенічним типом статури, високим зростом, вираженою мускулатурою кінцівок, високими показниками фізичних якостей (витривалість, швидкісно-силові здібності). Розподіл жирової клітковини, оволосіння – за чоловічим типом. Такі особи мають чоловічі риси характеру, позбавлені жіночності в поведінці, їм притаманні незалежність суджень, упевненість у собі, неконтактність [10].

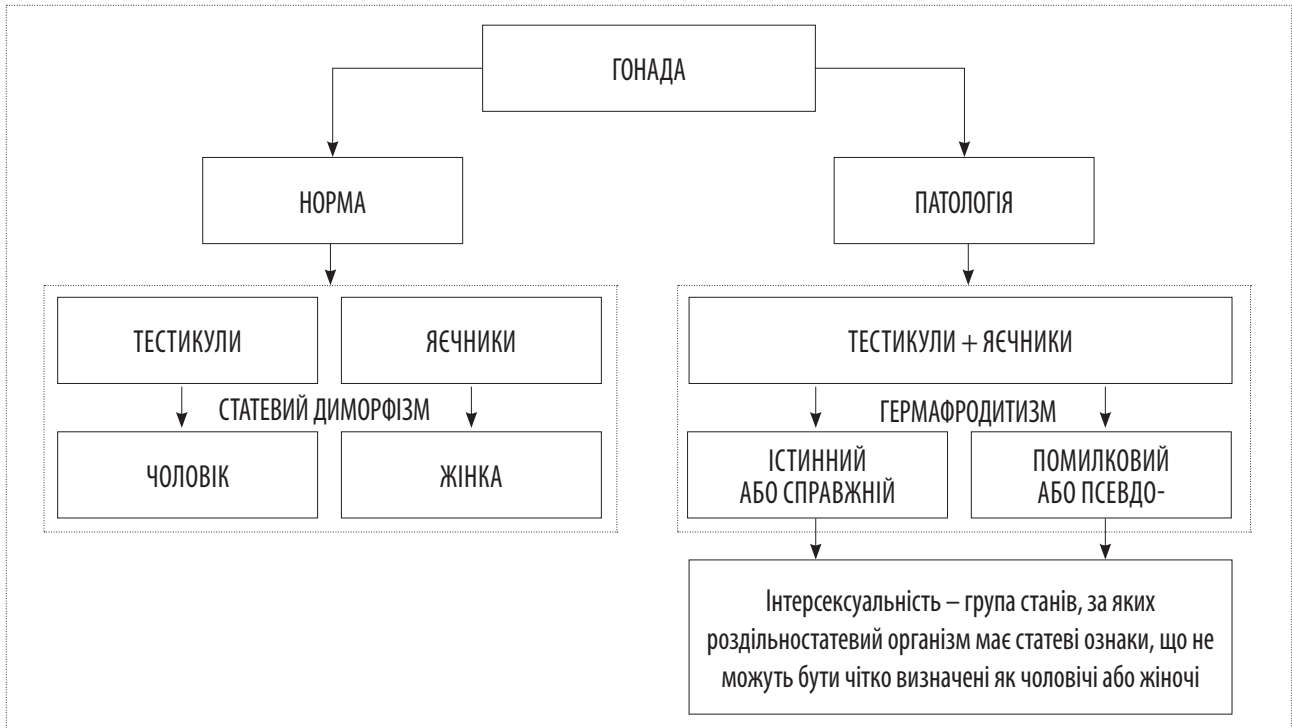

Рисунок 1. Статева диференціація – формування гонадної статі

У 2005 р. під егідою Педіатричного ендокринного товариства США (Pediatric Endocrine Society) і Європейського товариства дитячих ендокринологів (European Society for Paediatric Endocrinology) у Чикаго відбулася міжнародна консенсусна конференція, присвячена проблемі інтерсексуальних порушень [11]. В офіційному звіті, представленому в 2006 р., найбільших змін зазнала термінологія/номенклатура, зокрема, поняття «гермафродитизм», «інтерсекс» були визнані спірними й потенційно зневажливими. Було запропоновано замість узагальнюючої назви такої патології використовувати поняття disorders of sex development (DSD) – «порушення статевого розвитку» (ПСР), для позначення вроджених станів з нетиповим розвитком хромосомної, гонадної або соматичної статі. Це означає, що за ПСР статевий розвиток людини відрізняється від розвитку більшості людей. Водночас жіночий організм із такими порушеннями характеризується більшою концентрацією андрогенів (тестостерону) в крові порівняно з жінками без таких порушень [11].

У постнатальному онтогенезі біологічні чинники статевого диференціювання доповнюються соціальними. Генітальна зовнішність, паспортна стать немовляти зумовлюють певну спрямованість виховання їх дорослими. Формується психологічна стать, хлопчиками і дівчатками обирається чоловіча або жіноча роль, відбувається статева ідентифікація дитини – гендерна (статева) ідентичність [12].

Психологічне самовизначення статевої приналежності починається із другого року життя й закріплюється до третього (рис. 2) [12].

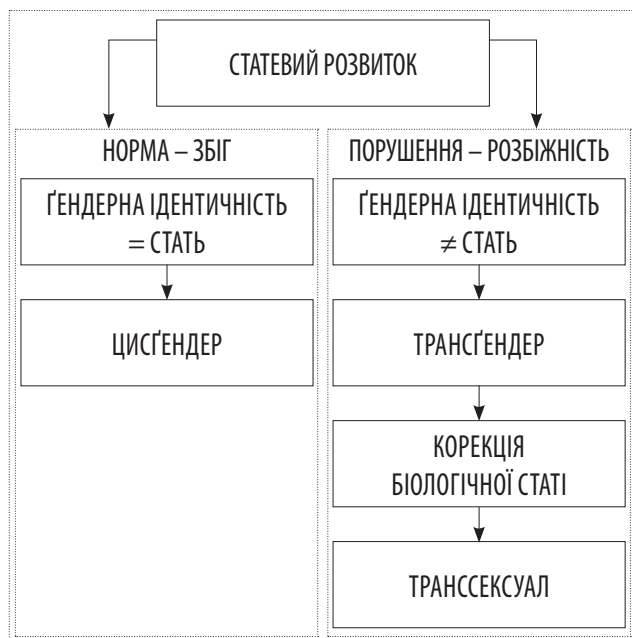

Рисунок 2. Гендерна статева ідентичність – самовизначення статевої приналежності

При ПСР в людини з віком може розвиватися розбіжність статевої ідентичності – трансгендерність.

Трансгендерність (лат. trans – «через», «за») – розбіжність статевої ідентичності або гендерного вираження людини зі статтю, що дається їй під час народження [10]. Люди, чия гендерна ідентичність збігається з біологічною статтю, назива-

ються цисгендерними, а люди, в яких ці характеристики не збігаються – трансгендерними. Так, трансгендерна жінка – це особа чоловічої статі з жіночою статевою самоідентифікацією; трансгендерний чоловік – особа жіночої статі з чоловічою статевою самоідентифікацією [13].

Деякі трансгендерні особи, які прагнуть до повноцінного життя в ролі протилежної статі, роблять трансгендерний перехід (корекцію біологічної статі) за допомогою хірургічного або гормонального лікування. Після трансгендерного переходу вони називаються транссексуалами [14].

Сутність проблеми участі трансгендерів-жінок в Олімпійських іграх

Як було зазначено вище, збільшення трансгендерного населення у світі може бути поясненням зростання кількості трансгендерів, що бажають брати участь у спортивних змаганнях [1]. Тому світовий спорт стоїть на порозі серйозних змін. Особливо це стосується жіночого спорту, участі в якому домагаються трансгендери-жінки (у минулому чоловіки).

Участь в Олімпійських змаганнях трансгендерних спортсменів стосується не тільки правил у спорті, а й відношення суспільства до питання корекції біологічної статі – нерозуміння й розбіжностей поглядів щодо даної проблеми. Відтак МОК необхідно знайти шляхи розв'язання питання участі в змаганнях, справедливий як для трансгендерних, так і для цисгендерних спортсменів [15].

Можливість участі трансгендерів і транссексуалів (осіб, які зазнали трансгендерного переходу) в спортивних міжнародних змаганнях, і зокрема в Олімпійських іграх, дотепер залишається суперечливою. Особливо це стосується жіночого спорту. Якщо трансгендерний перехід відбувається після періоду статевого дозрівання (після 12 років), то в такому випадку андрогенний вплив на формування статі підлітка обумовлює превалювання рис чоловічого організму, які зберігаються й після корекції статі [16].

Нагадаємо, що наявні морфологічні й функціональні можливості організму чоловіків і жінок (статевий диморфізм) генетично детерміновані гормональними розбіжностями та, в першу чергу, статевими гормонами – андрогенами і естрогенами [17].

Статеві гормони (естрогени, прогестерон і андрогени (тестостерон)) є важливою ланкою в адаптаційно-трофічних реакціях та мають анаболічний ефект, що найбільше виражений в андрогенів порівняно з естрогенами та прогестероном [18]. Різна концентрація андрогенів у крові чоловіків і жінок обумовлює більші функціональні можливості чоловічого організму (табл. 2) [7].

Це проявляється в більшому розвитку антропометричних даних, кісткової мускулатури, морфофункціональних характеристик серцево-судинної та дихальної систем. Стимуляція андрогенами еритроцитозу збільшує кисневу місткість крові та, як наслідок, аеробні можливості організму чоловіків. Такі переваги певною мірою зберігаються і в трансгендерних жінок, тобто прояв статевого диморфізму більш виражений в осіб із трансгендерним переходом до пубертатного періоду (до 12 років) [19].

Відомо, що в здорових жінок-спортсменок порівняно зі здоровими чоловіками-спортсменами однієї спортивної

Таблиця 2. Концентрація ендogenous тестостерону в крові чоловіків і жінок

Концентрація ендogenous тестостерону в крові чоловіків (норма)	
Хлопчики 15–16 років	5–29,2 нмоль/л
Чоловіки 17–21 року	4,1–32,92 нмоль/л
Чоловіки 22–50 років	5,72–26,14 нмоль/л
Концентрація ендogenous тестостерону в крові жінок (норма)	
Жінки 20–49 років	0,29–1,67 нмоль/л
Жінки старші 50 років	0,10–1,42 нмоль/л

спеціалізації й кваліфікації за максимальних фізичних навантажень функціональні можливості провідних систем організму становлять усього близько 80% (у чоловіків-спортсменів – 100%) [18]. Отже, трансгендерні жінки, безумовно, мають фізіологічні переваги над звичайними жінками й, відповідно, жінками-спортсменками.

Дотепер відсутні наукові дані, що підтверджують можливість стійкого гормонального пригнічення концентрації тестостерону і, як наслідок, адекватного зниження природних переваг чоловічого організму в організмі трансгендерної жінки [20].

Рішення МОК щодо допуску трансгендерів-жінок

Як ми вже згадували, у 2003 р. в рамках Стокгольмського консенсусу МОК дозволив участь трансгендерних спортсменок в Олімпійських іграх за певних умов [21]. У резолюції консенсусної наради МОК з питань зміни статі спортсмена й гіперандрогенії (2015) [22] було представлено рішення, що містило умови участі трансгендерів-жінок в Олімпійських іграх: юридичне затвердження хірургічної корекції статі та контроль рівня концентрації тестостерону в сироватці крові, що має становити не більше ніж 10 нмоль/л протягом усього періоду бажаного допуску до змагань у жіночих видах спорту. У цій же резолюції сказано, що спортсмен із гіперандрогенією ендogenous етіології, який не допущений до участі в змаганнях жіночої програми, повинен мати право брати участь у чоловічих видах змагань [22]. Голова медичної комісії й науки МОК Ричард Баджет вважає, що в даній резолюції є велика кількість розбіжностей, тому цей документ необхідно доопрацювати щодо питань збереження чесної конкуренції в спорті [23].

У наступних рішеннях МОК в резолюції консенсусної наради з питань участі трансгендерних жінок і спортсменок з гіперандрогенією (2019) було скасовано вимоги до трансгендерного переходу хірургічними методами та публіковано оновлені рекомендації. Відповідно до них спортсменам-трансгендерам для участі в Олімпійських іграх не потрібні:

- підтвердження гендерної ідентичності, тобто хірургічні методи корекції статі;
- наявність юридичного підтвердження статі;
- утримування рівня тестостерону в сироватці крові не більше ніж 10 нмоль/л.

Водночас представники МОК зазначають, що трансгендери-чоловіки, які змінили жіночу стать на чоловічу, мають право брати участь у чоловічих змаганнях без обмежень [24].

Привертає увагу факт складності рішення щодо участі трансгендерів в Олімпійських іграх, особливо трансгендерів-жінок. МОК для колегіальності розв’язання питань щодо допуску трансгендерних спортсменів розробив і опублікував на своєму офіційному сайті нову «Концепцію справедливості, інтеграції й недискримінації на основі гендерної ідентичності та статевих розбіжностей». Цей документ включає 10 основних рекомендацій (не правил) для міжнародних федерацій з питань трансгендерів і спортсменів з різною гендерною ідентичністю. Ця концепція є основою для розв’язання кожною міжнародною федерацією питання про допуск до змагань спортсменів з ПСР [25].

Основні рекомендації (принципи):

1. Інклюзивність. Будь-який спортсмен, незалежно від гендерної ідентичності, має право змагатися в безпечних умовах і без упереджень. Якщо федерації розроблять правила, за якими будуть визначати категорію змагань спортсмена (чоловічу або жіночу), то такі правила потрібно приймати з 10 рекомендаціями (принципами) МОК.

2. Запобігання шкоди – збереження фізичного й психічного здоров’я спортсмена.

3. Відсутність дискримінації – спортсмен повинен перебувати в тій гендерній категорії, в якій почуває себе краще. Жоден спортсмен не повинен тестуватися тільки з урахуванням статі, гендерної ідентичності або статевих варіацій.

4. Чесність – потрібно бути впевненими, що жоден спортсмен у категорії не має непропорційної переваги як результату корекції статі.

5. Відсутність презумпції переваги – не можна відстороняти (не допускати) від змагань спортсмена на підставі непідтверджених переваг їхньої зовнішності або трансгендерності.

6. Підхід, заснований на доказах. При забороні спортсменів виступати в бажаній категорії йому надається право змагатися в інших дисциплінах і змаганнях, до яких у нього є допуск. Спортсмен має право оскаржити рішення про недопуск.

7. Головне – здоров’я. Федерації не повинні примушувати спортсменів до не обов’язкових медичних процедур заради допуску до змагань. Вони не повинні включати гінекологічний огляд, інвазивні, фізичні процедури, спрямовані на визначення статі.

8. Верховенство зацікавлених сторін. Необхідно враховувати думку спортсменів, яким ведення цих рекомендацій може завдати шкоди. Усі рішення щодо допуску повинні ґрунтуватися на базових принципах чесної процедури й неупередженості.

9. Право на приватність – сувора конфіденційність щодо спортсменів, що потенційно підпадають під обмеження, зокрема медична інформація про них, наприклад, про показники тестостерону. Спортсменам слід поради-ти, як краще привселюдно повідомити про їхній допуск до певної категорії.

10. Періодичний перегляд рекомендацій. Принципи допуску до змагань будуть періодично переглядатися з метою врахування важливих змін в галузі етики, прав людини, науки й медицини [25].

МОК підтвердило, що представлені рекомендації відносно прав трансгендерних спортсменів зберігали чинність до Токіо-2020 на основі продовження процесу консультацій і неможливості внесення змін у кваліфікаційні вимоги під час допуску до Олімпійських ігор [26].

У 2019 р. Світова легка атлетика (World athletics, WA) (до 2019 року – Міжнародна асоціація легкоатлетичних федерацій (International Amateur Athletics Federation, IAAF)) надала свої власні рекомендації, відповідно до яких рівень тестостерону в крові спортсменок-трансгендерних жінок упродовж останніх 12 місяців повинен бути нижчим за 5 нмоль/л за даними хроматографічної спектрометрії [27].

Водночас Міжнародний союз велосипедистів (International Cycling Union, UCI) надав рекомендації, аналогічні розробленим Світовою легкою атлетикою. Однак незабаром Міжнародний союз велосипедистів замість того, щоб заборонити участь трансгендерних жінок у міжнародних змаганнях, знизив у таких спортсменок максимально допустимий рівень тестостерону з 5 до 2,5 нмоль/л, але при цьому подвоїв час – замість 12 збільшив кількість місяців до 24, протягом яких спортсменки мають підтримувати низький рівень тестостерону перш ніж будуть допущені до змагань [28].

Головна організація з регбі World Rugby також провела семінар з підтримки справедливої й безпечної політики участі трансгендерів у регбі. Учасники семінару – представники науки, медицини, прав і соціальної етики – погодилися з питанням про фізіологічні розбіжності в спортивній результативності між чоловіками й жінками, а також підтвердили необхідність продовження подальших досліджень у даному напрямку [29].

Цікаво, що Французька федерація регбі (Fédération Française de Rugby) одногослосно проголосувала за дозвіл трансгендерним жінкам грати в жіночих іграх регбі з наступного сезону, незважаючи на розбіжності з рекомендаціями World Rugby, що не рекомендує брати участь трансгендерним жінкам у змаганнях з жіночого регбі. Таким чином, Французька федерація регбі є першою національною федерацією Франції, що дозволила трансгендерним жінкам брати участь у міжнародних спортивних змаганнях [29].

На конгресі Міжнародної федерації плавання (Fédération Internationale de Natation, FINA) в Будапешті 2022 р. 73% учасників проголосували за обмеження участі трансгендерів у змаганнях спорту вищих досягнень. FINA дозволяє брати участь у міжнародних змаганнях жінкам, які пройшли трансгендерний перехід до 12 років. Таке рішення засноване на наукових даних експертів FINA, де робоча група була представлена трьома групами фахівців, до яких увійшли спортсмени, представники медицини та фахівці з правових питань [30]. На підставі висновків цих груп, FINA розробила нову політику в усіх своїх заходах. Рішення допуску трансгендера-жінки після трансгендерного переходу до 12 років обґрунтовано науковими даними комплексної групи фахівців FINA і засноване на фактичних перевагах морфофункціональних змін, які характерні для чоловічого організму після

періоду статевого дозрівання, коли збільшення вмісту в крові тестостерону викликає найбільш виражений «стрибок» росту і приріст м'язової маси порівняно з дівчатками-підлітками. Крім допуску до змагань, FINA буде дотримуватися такої ж політики і щодо ратифікації світових рекордів, незалежно від місця проведення змагань [30].

Коментуючи дане рішення, президент FINA Хусейн Аль-Мусаллам заявив, що Федерація має захистити права спортсменів, особливо в жіночих видах спорту, а також зберегти чесність змагань. Таку точку зору підтримав й Олімпійський чемпіон Майкл Фелпс, який зазначив, що в спорті мають усі змагатися в рівних умовах. Водночас він не підтримав трансгендера-жінку Лію Томас, яка побила кілька національних рекордів США в плаванні й серйозно продовжує готуватися до участі в Олімпійських іграх–2024 у Парижі. Висловлення Майкла Фелпса засудили борці за права меншин [31].

FINA стала першою спортивною організацією у світі, що легалізувала окремі змагання трансгендерів. Визначальним у цьому став Конгрес FINA у Будапешті (2022), на якому було ухвалене рішення створити окрему категорію – «відкриту» (попередня назва) для трансгендерів. Уже відомі правила для таких учасників змагань:

- спортсменки-трансгендери для участі в змаганнях серед жінок мають завершити трансгендерний перехід до початку статевого дозрівання – до 12 років;
- рівень тестостерону в них не повинен перевищувати 2,5 нмоль/;
- для участі спортсменів-трансгендерів у чоловічих змаганнях обмежень немає [30].

WA 23 березня 2023 р. оголосила, що трансгендерним жінкам, які досягли корекції статі після статевого дозрівання, буде заборонено брати участь у міжнародних змаганнях у жіночих видах програми. Всесвітня рада з легкої атлетики розглядала варіанти щодо зниження для трансгендерів-жінок і учасниць із ПСР (таких як Кастер Семеня з Південної Африки) граничної концентрації тестостерону в крові з 5 до 2,5 нмоль/л. Однак ці варіанти в ході обговорення в WA одержали незначну підтримку [32].

Перша участь трансгендерної жінки в Олімпійських іграх

Ігри XXXII Олімпіади – Токіо-2020 стали першими Олімпійськими іграми за всю історію змагань, у яких офіційно взяла участь трансгендер-жінка. Нею стала 43-річна Лорел Хаббард – представниця Національної збірної команди Нової Зеландії з важкої атлетики [33].

Раніше ця спортсменка була чоловіком Гевіном Хаббардом. Він був чоловіком до 35 років і займався важкою атлетикою, але не домігся високих спортивних результатів на міжнародній спортивній арені. У 2012 р. після трансгендерного переходу Гевін Хаббард став Лорел Хаббард. З 2017р. після успішної спортивної підготовки у 2017 р. вона стала срібним призером Чемпіонату світу з важкої атлетики, переможницею Тихоокеанських ігор. Хаббард була шостою на Чемпіонаті світу Міжнародної федерації важкої атлетики (International Weightlifting Federation, IWF) 2019 р. [33]. З 2021 р. Лорел Хаббард офіційно увійшла до складу збірної

команди Нової Зеландії. Її найкращий спортивний результат у кваліфікаційних змаганнях – 285 кг у двох вправах давав їй значні надії на місце на Олімпійському подіумі Токіо-2020 у ваговій категорії серед жінок суперважкої ваги. Спортсменка-трансгендер виступала в змаганнях серед жінок у категорії понад 87 кг. Лорел Хаббард, єдина у Токіо-2020 трансгендерна спортсменка, у вправі «ривок» не змогла взяти старту вагу 120 кг. Потім у двох спробах, що залишилися, збільшила вагу до 125 кг, проте її не взяла й завершила боротьбу на останньому місці [34].

Присутність Лорел Хаббард у змаганнях з важкої атлетики викликала багато питань і суперечок серед учасників змагань і громадськості, зважаючи на виражену чоловічу статуру спортсменки [33]. Однак МОК вважає законним участь трансгендера-жінки в Олімпійських іграх. Президент МОК Томас Бах так пояснив допуск трансгендера до участі в Олімпійських іграх Токіо-2020: «...Кваліфікаційні правила були схвалені Міжнародною федерацією важкої атлетики до початку відбору на Олімпіаду. Участь Лорел Хаббард обговорювалася з медичними й соціальними експертами міжнародних федерацій» [35].

Нинішній вердикт щодо трансгендерів на Олімпіаді ще більше знизив верхню межу концентрації тестостерону в крові трансгендерів-жінок до 2,5 нмоль/д, що ускладнило ситуацію Кастер Семені, яка є жінкою з аномально підвищеним рівнем тестостерону [36].

І Світова легка атлетика (WA), і Міжнародна федерація плавання (FINA) з 2022 р. заборонили брати участь трансгендерним жінкам у міжнародних змаганнях [37]. Автори статті погоджуються з таким рішенням федерацій WA й FINA щодо трансгендерних спортсменок у жіночих видах спортивної програми. Воно логічне. З погляду біології статі, жодна корекція хірургічним або гормональним методами лікування не зможе нейтралізувати фізичну перевагу чоловічого організму, яку він набуває в період статевого дозрівання і надалі, порівняно з жінками.

ВИСНОВКИ

Ігри XXXII Олімпіади в Токіо (2020) стали першими за всю історію проведення Олімпійських ігор щодо офіційного допуску трансгендерної спортсменки до участі в змаганнях серед жінок. Щораз більша кількість трансгендерів-претендентів на участь у спорті вищих досягнень може пояснюватися збільшенням трансгендерного населення в усьому світі [38].

Водночас відсутні послідовні фундаментальні дослідження та спостереження в галузі спортивної медицини фахівців спорту вищих досягнень, що стосуються спортсменів-трансгендерів, їх морфологічних і функціональних характеристик на різних етапах їх трансгендерного переходу (до пубертатного періоду й після). Тому тривають дискусії серед фахівців у галузі медицини, спорту, керівництва МОК та міжнародних спортивних федерацій про можливість допуску трансгендерів-спортсменів до участі в Олімпійських іграх

Особливої наукової уваги потребують додаткові наукові дослідження відмінностей морфологічних, функціональних і психологічних характеристик цисгендерних і трансгендерних спортсменок.

Існування дотепер змагань для чоловіків і жінок, обумовлене принципами статевого диморфізму (морфологічними і функціональними відмінностями чоловічого й жіночого організмів), виправдане. Статеві розбіжності в спорті та спортивні результати підтверджують необхідність збереження змагань окремо тільки для цисгендерних жінок.

Справедливою є думка Джона Пайка про те, що важливим є розв'язання наукового питання: «... чи зберігаються переваги чоловічого організму після зниження концентрації тестостерону при трансгендерному переході? Якщо вони зберігаються, то конкуренція трансгендерних жінок у жіночому спорті є нечесною» (2022) [39].

На сучасному етапі розвитку медико-біологічної науки трансгендерний перехід, що передбачає гормональну терапію, не виключає постпубертатний фізіологічний розвиток чоловічого організму, що визначає особливості росту-вагових характеристик опорно-рухового апарату, розвиток м'язової маси, структуру й розміри серця, легенів, вираженість еритропоезу. Тобто ще невідомо, чи можливо повністю порівняти біологічні можливості організму трансгендерних спортсменок із цисгендерними після корекції статі.

У такій складній ситуації щодо рішення про допуск трансгендерів-жінок до участі в жіночих видах програми Олімпійських ігор МОК на своєму сайті підкреслює, що його основною метою в спорті була й залишається гарантія чесної конкуренції. Президент МОК Томас Бах у своєму виступі на Олімпіаді Токіо-2020 зробив висновок: «Це питання (про допуск трансгендерів-жінок) на даному етапі не може мати єдиного рішення, все залежить від конкретного виду спорту. Головне, щоб був збережений дух чесних змагань і водночас дотримувалися права людини» [15].

Відповідно до вищенаведеного можна зробити висновок, що до осіб-трансгендерів необхідно ставитися з повагою, враховувати їхні права й інтереси в житті, соціальній культурі й взаєминах. Проте в спорті, оскільки цей вид діяльності людини передбачає спортивні змагання, що ґрунтуються на фізичній боротьбі за перемогу на спортивних аренах за умови рівних фізичних можливостей (у деяких видах спорту існують поділи за ваговими категоріями як серед чоловіків, так і серед жінок), функціональна рівність між можливостями трансгендерних і цисгендерних жінок-спортсменок неможлива, як було сказано вище. Тому автори статті вважають, що для досягнення духу чесної боротьби та дотримання прав людини необхідно проводити окремі спортивні змагання для трансгендерів-жінок відповідно до їхньої спортивної спеціалізації та кваліфікації. Автори повністю підтримують рішення FINA, що стала першою організацією у світі, яка легалізувала на Конгресі FINA у Будапешті (2022) окремі змагання для трансгендерів.

ЛІТЕРАТУРА/REFERENCES

- Meerwijk EL, Sevelius JM. Transgender Population Size in the United States: a Meta-Regression of Population-Based Probability Samples. *Am J Public Health*. 2017 Feb;107(2): 1-8. DOI: 10.2105/AJPH.2016.303578a.
- Sport Events – Sports Calendar, Schedule & Replays. [Internet]. 2022. [Last accessed 08.10.2023]. Available from: <https://www.olimpics.com.sport.events.2022>.
- Jacobson R Joel D. Self-Reported Gender Identity and Sexuality in an Online Sample of Cisgender, Transgender, and Gender-Diverse Individuals: An Exploratory Study. *JSR*. 2018 Oct;56(2). DOI:10.1080/00224499.2018.1523998.
- Wilson A. Gender Before the Gender Turn. *Diacritics*. 2021 Jan; 49(1): 13-39. DOI: 10.1353/dia.2021.0001.
- Чистякова МА, Шишкін АП. Проблеми та протиріччя у питаннях гендерної рівності у спорті. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. [Інтернет]. 2019; 12:93-8. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkpnui_fv_2019_12_19
- Chistyakova MA, Shishkin AP. Problems and contradictions in issues of gender equality in sports. Newsletter of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University. Physical education, sport and human health. [Internet]. 2019; 12:93-98. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkpnui_fv_2019_12_19.
- Utiger RD. Pseudohermaphroditism. *Encyclopedia Britannica*. [Internet]. 2017. Available at: <https://www.britannica.com/science/pseudohermaphroditism>, last accessed 08.10.2023.
- Бондар ПМ. Ендокринологія. Підручник. Вінниця: Нова книга; 2007. С. 262–95.
- Bondar P. Endocrinology. Vinnitsa: Nova knyha; 2007:262–95.
- Handelsman DJ, Hirschberg AL, Bermon S. Circulating Testosterone as the Hormonal Basis of Sex Differences in Athletic Performance. *Endocr Rev*. 2018;39(5):803–29. DOI: 10.1210/er.2018-00020.
- Боднар ПМ, Міхальчишин ГП, Комісаренко ЮО. Ендокринологія. Підручник для студентів вищих мед. навч. закладів. [Інтернет]. Вінниця: Нова книга; 2016. С. 369–408. Доступно: <http://ir.library.nmu.com/bitstream/123456789/6474/1/%D0%AD%D0%BD%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F.pdf>.
- Bodnar P, Mikhalchishyn H, Komissarenko Yu. Endocrinology. [Internet]. Vinnitsa: Nova knyha; 2016:369–408. Available at: <http://ir.library.nmu.com/bitstream/123456789/6474/1/%D0%AD%D0%BD%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F.pdf>.
- Мазяр О. Диференціальна психологія: модульний курс. Навчальний посібник. [Інтернет]. Київ: Видавничий дім Кондор; 2017. 284 с. Доступно: <http://eprints.zu.edu.ua/33803/>
- Mazyar O. Differential psychology: modular course: study guide. [Internet]. Kyiv: Condor Publishing House; 2017:284 s. Available at: <http://eprints.zu.edu.ua/33803/>
- Lee PA, Houk CP, Ahmed SF, Hughes IA. International Consensus Conference on Intersex organized by the Lawson Wilkins Pediatric Endocrine Society and the European Society for Paediatric Endocrinology. Consensus statement on management of intersex disorders. International Consensus Conference on Intersex. *Pediatrics*. 2006 Aug;118(2):488–500. DOI: 10.1542/peds.2006-0738.
- James SE, Herman JL, Rankin S, et al. The Report of the 2015 U.S. Transgender Survey. [Internet]. Washington, DC: National Center for Transgender Equality. 2016. Available at: <https://transequality.org/sites/default/files/docs/usts/USTS-Full-Report-Dec17.pdf>.
- Ansara YG. Condelling people with non-assigned gender identities. *Conselling Ideologies: Greer Challenges to Heteronormativity*. Aldershot: Ashgate. 2010 Jan:167–200. DOI:10.4324/9781315574462-10.
- Rogol AD, Pieper LP. The Interconnected Histories of Endocrinology and Eligibility in Women's Sport. *Horm Res Paediatr*. 2018;90(4):213–220. DOI: 10.1159/000493646.
- Bach T. El olimpismo tenia que hacer algo, hay mas de 100 millones de refugiados. [Internet]. MARCA – Leading online newspaper in sports. 2022. Available from: <https://www.marca.com/olimpismo/2022/10/27/635985e146163f3c418b457b.html>.
- Knox T, Anderson LC, Heather A. Transwomen in elite sport: scientific and ethical considerations. *J Med Ethics*. 2019;45(6): 395–403. DOI: 10.1136/medethics-2018-105208.
- Orikasa C. Regulation of Morphological and Functional Aspects of Sexual Dimorphism in the Brain. *IntechOpen*. 2021 Apr 23. DOI: 10.5772/intechopen.97470
- Vignozzi L, Maseroli E. Hormones and Sex Behavior. *Female Reproductive Dysfunction*. Endocrinology. 2020 May 29. DOI: 10.1007/978-3-030-14782-2_6
- Transgender Athletes Can Now Compete in Olympics Without Surgery. [Internet]. The New York Times. 2016. Available from: <https://www.nytimes.com/2016/01/26/sports/olympics/transgender-athletes-olympics-ioc.html>
- Weisman DL. Transgender Athletes, Fair Competition and Public Policy. Can policymakers support cisgender-transgender competition and still be champions of women? [Internet]. Cato.org. 2022. Available at: <https://www.cato.org/regulation/fall-2022/transgender-athletes-fair-competition-public-policy>
- Bydzovsky P. The status of transgender and intersex athletes in international sports federations/ [Internet]. Lexology.com. 2023. Available from: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=08ef52a0-9874-4c9e-9f20-05a28cb219ce/04.12.2023>
- Consensus Meeting on Sex Reassignment and Hyperandrogenism. [Internet]. International Olympic Committee. 2015. Available from: https://stillmed.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/Medical_commission/2015-11_ioc_consensus_meeting_on_sex_reassignment_and_hyperandrogenism-en.pdf
- Houston M. IOC transgender guidelines delayed again to 2022 due to “conflicting opinions”. Inside the games. [Internet]. 2021. Available at: <https://www.insidethegames.biz/articles/1115561/ioc-olympics-transgender-sport>
- Ingle S. IOC delays new transgender guidelines after scientists fail to agree. *The Guardian*. [Internet]. 2019. Available from: <https://www.theguardian.com/sport/2019/sep/24/ioc-delays-new-transgender-guidelines-2020-olympics>
- Framework of Fairness, inclusion and non-discrimination on the Basis of Gender Identity and Sex Variations. [Internet]. International Olympic Committee. 2021. Available from: <https://olympics.com/ioc/documents/athletes/ioc-framework-on-fairness-inclusion-and-non-discrimination-on-the-basis-of-gender-identity-and-sex-variations>.
- Safer JD. Fairness for Transgender People in Sport. *J Endocr Soc*. 2022 Mar 17;6(5):1–2. DOI: 10.1210/endo/bvac035.
- ООН вимагає скасувати обмеження на природний рівень тестостерону в легкоатлеток. [Інтернет]. Портал новостей LB.ua. 2020. Доступно: https://lb.ua/sport/2020/07/02/461076_oon_trebuat_otmenit_ogranicheniya.html
- The UN demands to cancel the restrictions on the natural level of testosterone in track and field athletes. [Internet]. News portal 2020. Available from: https://lb.ua/sport/2020/07/02/461076_oon_trebuat_otmenit_ogranicheniya.html
- Hilton EN, Lundberg TR. Transgender Women in the Female Category of Sport: Perspectives on Testosterone Suppression and Performance Advantage. *Sports Med*. 2021 Feb;51(2):199-214. DOI: 10.1007/s40279-020-01389-3.
- Transgender women allowed to play women's rugby in France. *CNN*. [Internet]. 2021. Available from: <https://edition.cnn.com/2021/05/18/sport/transgender-women-rugby-france-spt-intl/index.htm>
- Transgender women athletes' future in competition uncertain as sports organizations change rules, issue bans. [Internet]. CBC. 2022. Available from: <https://www.cbc.ca/sports/transgender-women-athletes-future-swimming-ban-1.6496497>

31. Waselewski A, Waselewski M, Waselewski E, et al. Perspectives of US Youths on Participation of Transgender Individuals in Competitive Sports: A Qualitative Study. *JAMA Netw Open*. 2023 Feb;6(2):e2255107. DOI: 10.1001/jamanetworkopen.2022.55107.
32. МОК об'явив нові рекомендації в отношении участія трансгендерних спортсменів в соревнованиях. [Інтернет]. Hromadske TV – Последние новости дня, все чрезвычайные новости Украины Доступно: <https://hromadske.ua/ru/posts/mok-obuyavil-novye-rekomendacii-v-otnoshenii-uchastiya-transgendernyh-sportsmenov-v-sorevnovaniyah> The IOC has announced new guidelines for transgender athletes to participate in competitions. [Internet]. Hromadske TV – Latest news of the day, all emergency news in Ukraine. 2021. Available from: <https://hromadske.ua/ru/posts/mok-obuyavil-novye-rekomendacii-v-otnoshenii-uchastiya-transgendernyh-sportsmenov-v-sorevnovaniyah>
33. Hubbard first transgender athlete to qualify for Tokyo after rule changes. [Internet]. 2021 May 5. Available from: <https://www.insidethegames/articles/1107439/hubbard-qualifies-after-rule-change.2021>
34. Воробйова А. Політика МОК щодо забезпечення гендерної рівності в олімпійському спорті. *Наука в олімпійському спорті*. 2021;2: 24–31. DOI:10.32652/olympic2021.2_2
- Vorobiova A. IOC policy on gender equality in Olympic sport. *Science in Olympic Sport*. 2021;2:24–31. DOI:10.32652/olympic2021.2_2
35. Devine C. Female Olympians' voices: Female sports categories and International Olympic Committee Transgender guidelines. *International Review for the Sociology of Sport*. 2022 Jun; 57(3):335–61. DOI: 10.1177/10126902211021559.
36. Newbould MJ. What do we do about women athletes with testes? *J Med Ethics*. 2016; 42(4):256–259. DOI: 10.1136/medethics-2015-102948.
37. Rey R, Josso N, Racine C, et al. Sexual Differentiation. *Endotext* [Internet]. South Dartmouth (MA): MDText.com, Inc. 2000. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK279001/>
38. McLarnon M, Thornton J, Knudson G, et al. A Scoping Review of Transgender Policies in the 15 Most Commonly Played UK Professional Sports. *Int J Environ Res Public Health*. 2023 Feb;20(4): 3568. DOI: 10.3390/ijerph20043568.
39. Transgender Women Athletes and Elite Sport: Misleading at best, intellectually dishonest at worst. [Internet]. Macdonald-Laurier Institute. 2022. Available from: <https://macdonaldlaurier.ca/transgender-women-athletes-and-elite-sport-misleading-at-best-intellectually-dishonest-at-worst>

ТРАНСГЕНДЕРИ В СУЧАСНОМУ ОЛІМПІЙСЬКОМУ СПОРТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Огляд літератури

Л.Я.-Г. Шахліна, д. мед. н., професор кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ
 С.М. Футорний, д. фіз. вих., к. мед. н., професор, завідувач кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ
 Н.І. Владимірова, д. мед. н., професор кафедри фізичної та реабілітаційної медицини й спортивної медицини Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, м. Київ
 О.В. Маслова, к. фіз. вих., доцент кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ
 Д.М. Котко, д. мед. н., доцент кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ
 Т.В. Коломієць, к. фіз. вих., доцент кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ
 Н.Л. Гончарук, старший викладач кафедри спортивної медицини Національного університету фізичного виховання та спорту України, м. Київ

Обґрунтування. Протягом останніх років ведуться активні дискусії та виникають суперечки серед представників міжнародного спортивного керівництва, зокрема членів Міжнародного олімпійського комітету, про можливість участі трансгендерних спортсменів в Олімпійських іграх.

Мета огляду: аналіз даних сучасної наукової літератури та інформаційних джерел для обґрунтування можливості допуску трансгендерів-жінок до участі в змаганнях жіночої програми Олімпійських ігор.

Результати огляду свідчать, що велика кількість трансгендерів-претендентів на участь у спорті вищих досягнень може бути обумовлена збільшенням трансгендерного населення у світі. Наразі немає суттєвих наукових даних про біологічні переваги трансгендерних жінок, що перешкоджають чесності змагань у жіночих видах спорту. Також відсутні докази того, що трансгендерні жінки, які обрали пригнічення тестостерону (наприклад, гормональну терапію для підтвердження статі та/або хірургічне видалення статевих залоз), зберігають перевагу на невизначений термін над цисгендерними спортсменками. Якщо говорити точніше, то поточні дані свідчать про те, що будь-які біологічні переваги трансгендерних жінок після пригнічення синтезу тестостерону в спортивних результатах не виходять за межі діапазону, який спостерігається серед цисгендерних спортсменок.

Проте наявні розбіжності думок фахівців у галузі медицини про морфофункціональні відмінності цисгендерних і трансгендерних жінок-спортсменок, неприйняття суспільством спортсменок після трансгендерного переходу, нерішучість представників Міжнародного олімпійського комітету в розв'язанні цього питання залишають зазначену проблему в жіночому спорті актуальною та вкрай болючою для здорових жінок-спортсменок, для розвитку спорту взагалі і жіночого зокрема.

Подальші дослідження авторів будуть спрямовані на розширення вивчення цього питання до концептуальних основ поєднання двох ключових напрямів дослідження – медико-біологічного та соціально-культурного з інтеграцією у практику спорту як одного з актуальних питань сучасності, що потребує теоретично обґрунтованого і практично доведеного рішення.

Ключові слова: жіночий спорт, трансгендери в спорті, Олімпійські ігри.

TRANSGENDER IN MODERN OLYMPIC SPORTS: PROBLEMS AND WAYS OF THEIR SOLUTION

Literature review

L.Y.-G. Shakhlina, MD, professor, Sports Medicine Department, National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv
 S.M. Futornyi, Doctor of Science of Physical Education and Sport, PhD, professor, chief of the Sports Medicine Department, National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv
 N.I. Vladimirova, MD, professor, Physical and Rehabilitation Medicine and Sports Medicine Department, Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv
 O.V. Maslova, PhD, associate professor, Sports Medicine Department, National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv
 D.M. Kotko, MD, associate professor, Sports Medicine Department, National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv
 T.V. Kolomiets, PhD, associate professor, Sports Medicine Department, National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv
 N.L. Honcharuk, senior teacher, Sports Medicine Department, National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv

Background. In recent years, there have been active disputes and disagreements among international sports leaders, including representatives of the International Olympic Committee, about the possibility of including transgender athletes in the number of participants in the Olympic Games.

Objective of the review: to analyze of the modern scientific literature data to substantiate the possibility of admitting transgender women to participate in the women's competitions of the Olympic Games.

Review results indicate that the number of transgender candidates for participation in sports of higher achievements may be caused by the increase in the transgender population in the world. Currently, there is no significant scientific evidence on the biological benefits that hinder the integrity of transgender women's competition in women's sports. There is also no evidence that transgender women who have opted for testosterone suppression (e.g. hormone therapy to confirm sex and/or surgical removal of the sex glands) retain an indefinite advantage over cisgender athletes. To be more precise, current evidence suggests that any biological benefits of transgender women in athletic performance do not fall outside the range that is observed among cisgender female athletes after testosterone suppression.

However, experts disagree in the field of medicine about the morphofunctional differences of transgender female athletes and cisgender female athletes, society's rejection of female athletes after transgender transition, the indecision of International Olympic Committee representatives in solving this problem in women's sports relevant and extremely painful for healthy women, sportswomen, for the development of sports in general and women's sports in particular.

Our further research will be aimed at expanding the study of the conceptual foundations of combining two key areas of research – medico-biological and socio-cultural, with integration into the practice of sports as one of the actual issues of our time that require a theoretically justified and practically proven solution.

Keywords: women's sports, transgender people in sports, Olympic Games.